

והתנן במשנתנו סברא זו לענין נדר:

נדרים אונסיין: הדירו חבירו שיאכל אצלו, וחלה הוא או שחלה בנו, או שעייכבו נהר, הרי אלו נדרים אונסיין, והטעם משום שלא עלתה על דעת המדיר להדירו על אופן שלא יאכל אצלו מחמת אונס, ואם כן הוא הדין בנדון דידן נאמר כן.⁽⁸⁾

ומקשינן לרבה: מאי שנא מזה דתנן:

הנותן גט לאשתו, ואמר: "הרי זה גיטיך

מעכשיו, אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חודש", ומת בתוך שנים עשר חודש ומתוך כך לא בא, ונתקיים התנאי — הרי זה גט.

ולרבה תיקשי: אמאי?! והא מינס איתנים [והרי נאנס במיתה]?!¹

אמרי בני הישיבה לתרץ את שיטת רבה: דילמא שאני התם דאי הוה ידע דמית, מן כז-ב לאלתר הוה גמר ויהיב גיטא [לו היה יודע

8. א. כתב הר"ן, שרב הונא לא חש לקושיא זו, משום שהוא סובר, שרק במשנתנו שהדיר אדם את חבירו ולא היה צריך להתנות בפירוש כי מה איכפת לו, לכן אם היה המודר אנוס אין חל עליו הנדר, אבל בענייננו היה לו למתפיס להתנות בפירוש, וראה מה שכתב על זה בקרן אורה.

ב. השמועה נתבארה על פי הר"ן שנראה מדבריו [וכן הבין הגר"ש שם], שמכח שני טענות בא רבה, ומתחילה בא משום "טענת אונס", ושוב טען רבה מצד אחר, ומשום אומדנא של המתפיס; והר"ן בעמוד ב' ד"ה והלכתא, כתב על מה שפסקה הגמרא "והוא דלא אניס" וכרבה, וז"ל "כלומר, אפילו דומיא דחלה בנו שאינו אנוס גמור, דאי אנוס גמור קאמר, פשיטא וכו'", ומשמע כוונתו, דבאונס גמור תיפוק ליה משום "ולנערה לא תעשה דבר", ומזה יש ללמוד שסברא הראשונה קיימת, ולא הוסיף רבה טעם אחר אלא בדרך "ואם תמצוי לומר", [וראה בהגהות הרש"ש שם; וראה גם ברש"י בכתובות ב ב [הביאו הגר"ש שם], שדן בתנאי שנתקיים באונס משום "ולנערה לא תעשה דבר"].

ג. בתוספות נראה שהם מפרשים את סוגיית הגמרא באופן אחר; שהרי כתבו: "וכי תימא קטלא שאני, אבל הכא לעולם הוי פושע ממה

שלא התנה להוציא אונס מן הכלל", ומבואר, שדחיית רבה היתה, משום שזה אינו אנוס אלא פושע, כיון שלא התנה, אבל אילו היה אונס גמור, ודאי שיש ללמוד מ"ולנערה לא תעשה דבר" שאין מועיל קיום התנאי באונס.

ד. בראיית הגמרא מנדרי אונסיין, פירשו התוספות, שהגמרא מוכיחה ד"לא אמרינן איבעי ליה לאתנויי, הכא נמי לא שנא", ומבואר, שהם חלוקים על הר"ן גם בעיקר דין "נדרים אונסיין", שלהר"ן הוא משום אומדנא המפרשת את נדרו וכמו שנתבאר לעיל, וכן פירש גם הרע"ב כמובא לעיל; ואילו התוספות סוברים בבואור דין "נדרים אונסיין", שמשום טענת אונס הרי הנדר בטל.

ה. ואם תאמר: לפי זה איך אפשר שבחלה בנו — שאינו אנוס גמור — יתבטל הנדר מדין אונס?! יש לומר, ד"טענת אונס" המבטלת את קיום הנדר אינה טענה של המודר אלא טענה של המדיר, וכמבואר בהדיא בלשון התוספות, והיינו משום שאילו היה יודע המדיר שיארע למודר אונס המונעו מלכוא הרי לא היה נודר, ונמצא שנאנס המדיר בעשיית הנדר, ואם כן לא איכפת לן שאצל המודר אינו אנוס גמור.

ו. ולפי שיטתם, אף במעשה זה של התפסת הזכויות אין צריך לפרש שהיה "אונס גמור" וכמו שנתבאר בהערה לעיל, אלא אפילו אונס

ואמר שמואל: אף שנאנס מלבוא לא שמייה
מתניא [אין זה חשוב כאילו בא], והרי הגט
— גט.

ולרבה תיקשי: אמאי?! והא מינס אניס?!

ומשנינן: ודילמא אונסא המיגלייא [אונס
גלוי וצפוי] שאני, כי אונס כזה היה צריך
להתנות עליו מראש, ומעברא הרי מיגלי
אונסיה, דבר שכיח הוא שיהיה מנוע לעבור
בשל המעבורת.⁽³⁾

כאן שבה הגמרא לעיקר דינו של רב הונא
שביטל את זכויותיו של המתפיס מאחר
שאמר המתפיס "אי לא אתינא מכאן ועד
תלתין יומין ליבטלון הני זכוותאי" ולא בא
—

ומקשה הגמרא לרב הונא: מכדי אסמכתא
היא, ואסמכתא לא קניא,⁽⁴⁾ כלומר: הרי
אדם זה לא התפיס זכויותיו אלא משום
שהיה סמוך בדעתו שיבוא בתוך הזמן, וכל

שימות, כלל לא היה עושה תנאי אלא נותן
גט מיידין,⁽¹⁾ כלומר: הרי כל מה שנתן לה
גט, לא היה אלא מפני שלא היה רוצה
שתזדקק ליבם,⁽²⁾ ואם כן ודאי שעל אונס
כזה אינו רוצה לבטל את הגט.

תו מקשינן לרבה:

מאי שנא מההוא דנתן גט לאשתו, ואמר
להו: "אי לא אתינא מכאן ועד תלתין יומין
ליהוי גיטא" [אם לא אבוא עד שלשים יום
יהיה זה גט] —

ואכן היה הוא בדרך לחזור, אלא שבסוף
דרכו היה צריך לחצות נהר, ופסקיה מעברא
[המעבורת היתה מצדו השני של הנהר ולא
היה יכול לעבור].

אמר להו מעברו השני של הנהר: "חזו
דאתאי, חזו דאתאי" [ראו שבאתי, ראו
שבאתי] —

הבעל חושש ממיטה או דעתו על יבום, ואם
חושש מסיבה אחרת שתעכבה או שירצה
לנוטשה, אז כוונתו להצילה מכבלי העיגון,
[וראה מה שתמה רבינו עקיבא איגר בדרוש
וחדוש לכתובות ב ב [הובא כאן בליקוטים
הנדמ"ח] על דברי רש"י שם]; ובפירוש הרא"ש
כתב: "דעיקר נתינת הגט הוא להצילה מעיגון,
או שלא תיזקק ליבם".

3. לשון הגמרא בכתובות ב ב: "ודילמא אונסא
דשכיח שאני, דכיון דאיבעי ליה לאתנויי ולא
אתני איהו דאפסיד אנפשיה".

4. ראה בר"ן שביאר, מנין פשיטא לגמרא
ש"אסמכתא לא קניא".

קצת, כל שאילו היה יודע ממנו לא היה מתפיס,
[וראה היטב ב"חידושי רבי שמואל" כתובות
סימן ב אות ה, מה שביאר דברי התוספות].

1. לשון הגמרא בכתובות ב ב, הוא: לא ניחא
ליה דתפול קמי יבם.

2. נתבאר על פי הר"ן; וכן כתב רש"י בכתובות
ב ב ד"ה דלמא "דכל עצמו שכתב לה גט,
מחמת כן כתב לה, שאם ימות יהיה גט למפרע,
שלא תיזקק ליבם".

ודבריהם מחודשים, שהרי בפשיטות הנותן
גט "מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש"
אינו בהכרח משום יבום, אלא כדי שלא
להשאירה עגונה, והוא תלוי בנסיבות, שאם

ורבי יהודה אומר: לא יתן השליש, כיון ש"אסמכתא" היא, ואסמכתא לא קניא.

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבון אמר רב: אין הלכה כרבי יוסי, דאמר: אסמכתא קניא.

הרי למדנו מדברי רב נחמן שאסמכתא אינה קונה, אף שהתפיס את שטר החוב ביד השליש?!

ומשנינן: (9) שאני הכא, דאמר המתפיס: לבטלן זכותיה [ייבטלו זכויותי]!

כלומר: כיון שהודאה היא שראיותיו הם שקר, אין לדון בזה משום אסמכתא לא קניא, שזה הוא דוקא בהקנאה חדשה או התחייבות או מחילה.

א. אף דקיימא לן "אסמכתא לא קניא", מכל מקום אם מקנה הוא לו מיד את הדבר שהבטיחו, הרי הוא קונה, ואף שאסמכתא היא; ואף אם אינו מקנה לו מיד אלא שאומר לו "מעכשיו אם לא באתי עד שלשים יום" וכיוצא בזה, הרי הוא קונה ואף שהיא אסמכתא.

ב. קנין סודר לאחר זמן אינו מועיל, כיון שכבר "כלתה קנינו" בשעת חלות הקנין,

כי האי גוונא אף אם לא נאנס אינו קונה?! (5)

ומשנינן: שאני הכא דמיתפסן זכותן, כיון שיצאו מרשותו הזכויות והתפיסן ביד בית דין ליכא אסמכתא. (6)

מתמהת הגמרא: וכי אטו היכא דמיתפסין לאו אסמכתא היא?!

והתנן:

מי שפרע מקצת חובו והיה דואג הלווה שלא יחזור המלוה ויתבענו את כל חובו הכתוב בשטר, (7) והשליש את שטרו ביד אדם שלישי, והוסיף הלוה ואמר לשליש:

אם אין אני נתן לו את פרעון יתרת חובי מכאן עד שלשים יום, הרי המעות שנתתי הן בתורת מתנה ולא בתורת פרעון, ותן לו למלוה את שטרו שיגבה בו את כל החוב, שהרי לא נפרע כלום. (8)

אם הניע הזמן שקבע הלוה, ולא נתן הלוה למלוה את פרעון יתרת חובו:

רבי יוסי אומר: יתן השליש למלוה את השטר, ויגבה בו את כל חובו, שהרי כך הסכים הלוה, ואף ש"אסמכתא" היא, שהרי היה הלוה בטוח שיפרענו תוך שלשים יום.

5. נתבאר על פי לשון הר"ן; והרא"ש ביאר:

"מכרי אסמכתא היא, דאמר מילתא יתירה, ולא אמר כן אלא להסמיכו [לזה שכנגדו] על דבריו, ובטוח היה שיוכל לקיים דבריו ולבוא, ולכך התנה, אבל לא כיון להקנות מעולם".

7. רש"י בבא מציעא ק"ז ב.

8. נתבאר על פי הר"ן סוף ד"ה שאני.

9. בפשוטו משמע שהוא תירוץ חדש ואפילו לא התפיס זכותו ביד בית דין, אלא שלפי זה היה לגמרא לומר "אלא".

6. נתבאר על פי הר"ן שסתם ולא ביאר את הטעם בדבר; והתוספות כתבו: "וכיון דהתפיסן כבר גמר וביטל, ולא להסמיכו [לזה שכנגדו]

צריכה היא "קנין סודר", היות ולא הודה באופן מוחלט, אלא תלה את הודאתו בתנאי.

ב. היות והודאה זו אינה כשאר הודאות אלא על תנאי היא וצריכה קנין, חזר הדין שיהיה זה כשאר אסמכתאות שאינן קונות.

א. אלא שכבר נפתרה בעיית האסמכתא מאליה, היות וקנין סודר בהכרח שייעשה באופן שיאמר: "מעכשיו אם לא באתי", שאם לא כן הרי "כלתה קנינו", וכיון שאמר "מעכשיו", שוב אין בזה חסרון משום אסמכתא.

ג. מחדשת הגמרא כלל בדיני אסמכתא: אף אסמכתא גמורה, אם נעשה הקנין עליה בבית דין חשוב אין בזה משום "אסמכתא לא קניא" כי אין אדם משחק בבית דין חשוב.

ובענינו מועיל חידוש זה, שאף אילו לא היה נצרך לומר "מעכשיו" כדי שלא תכלה קנינו, לא היה בזה חסרון של אסמכתא, אם אך היה עושה את הקנין בבית דין חשוב.

מתניתין:

במשנה הקודמת נתבאר סוג אחד מנדרים אונסיין, והוא שנאנס לעבור על נדרו; ובמשנתנו מתבאר סוג אחר של "נדרים אונסיין", שהיה אנוס לידור, שאם לא כן יהא לו נזק.

עוד מ"נדרים אונסיין" שהתירו חכמים:

נודרין, יכול אדם לידור:

ומכל מקום אם הוסיף בלשונו ואמר: "מעכשיו" אז אין בזה חסרון של "כלתה קנינו".⁽¹⁰⁾

ג. כאן באה הגמרא לפסוק את פסק ההלכה בענין זה של ביטול הזכויות, ביחס לשני הנידונים שדנה בהם הגמרא, דהיינו, אם קיום התנאי באונס מבטל את זכויותיו שנחלקו בו רב הונא ורבה, ואם יש בזה משום אסמכתא; ומוסיפה הגמרא עוד פרטים בענין זה של ביטול הזכויות, וכן בדיני אסמכתא בכל מקום, ושייך גם לענינו.

והלכתא בדין זה של המתפיס זכויותיו:

אסמכתא קניא, כלומר: אף על גב שאסמכתא היא ובעלמא "אסמכתא לא קניא", כאן נתבטלו זכויותיו, ואם לא בא עד הזמן שקבע — נתבטלו זכויותיו.

והגמרא מסייגת שני סייגים:

האחד, באופן קיום התנאי: שלא יתבטלו זכויותיו אם לא יבוא אלא "והוא דלא אנים", אבל אם נאנס אפילו אונס קל, כגון שחלה בנו ומשום כך לא הגיע, לא נתבטלו זכויותיו, וכדעת רבה.

השני בעיקר חלות דבריו: **והוא דקנו מיניה בבית דין חשוב** [כגון בית דינו של רבי אמי ורב אסי].

ונכלל בזה שלשה חלקים:

א. הודאתו שראיותיו שקר הן, אינה תופסת בלי קנין כשאר הודאות בעל דין, אלא

10. ואף שחלות הקנין אינו אלא לאחר זמן, כיון שהוסיף ואמר "מעכשיו" אין בזה חסרון של

ואולם נחלקו בדין זה בית שמאי ובית הלל, בשלשה ענינים:

א. **בית שמאי אומרים: ככל נודרין חוץ כז-א מבשבועה**,⁽¹⁾ משום שהיא חמורה שנאמר בה "לא ינקה".

ובית הלל אומרים: אף בשבועה.

ב. ועוד נחלקו: **בית שמאי אומרים: לא יפתח לו בנדר**, שאם אין דורשים ממנו לנדור כדי לאשר את דבריו, לא יציע מעצמו לידור נדר לאמת את דבריו.

ובית הלל אומרים: אף יפתח לו.

ג. ועוד נחלקו: **בית שמאי אומרים: אפילו כשהאנס אומר לו שידור כך וכך כדי לאמת את דבריו**,⁽²⁾ אין הנודר מותר אלא במה שהוא האנס מדירו ולא שינה ולא הוסיף, אבל אם שינה או הוסיף לאסור על עצמו מה

להרגין ולהרמין⁽¹¹⁾ [לסטים ישראל הרוצים לשדוד את תבואתן], ולמוכסין [ישראלים הממונים על המכס, שתובעים ממנו מכס על תבואתו שאינו מגיע להם בדין] והוא רוצה ליפטר מהם:

"שהיא תרומה", כלומר: יכול לידור ולומר: "קונם זה וזה עלי אם אין תבואה זו של תרומה כאשר אני אומר לכם",⁽¹²⁾ ואף על פי שבאמת אינה תרומה, ועושה כן מפני שידוע בהם שאינם נוגעים בתרומה,⁽¹³⁾ והוא רוצה ליפטר מהם בטענת שקר זו, שהוא מאמתה על ידי הנדר.

ואם עשה כן, הנדר אינו חל ומותר הוא במה שנדר כיון שאנסוהו לידור, שהרי אם לא כן יקחו את תבואתו שלא בדין.

או שיאמר להם על נכסים שבידו: "קונם זה וזה עלי אם לא שהן של בית המלך" ואז יעזבוהו לנפשו, ואף על פי שאינן של בית המלך.

כלתה קנינו, אחרונים.

11. "הרגין" הם לסטים שאינם נמנעים מלהרוג, וה"חרמין" אינם הורגים אלא מחרימים רכוש.

12. בגמרא יתבאר שאינו יכול לידור סתם, אלא שידור באופן שאין פיו ולבו שוין בפירוש הנדר.

13. כתב הרע"ב: אף על פי שהורגין וגוזלין, אין אוכלין דבר האסור, אי נמי תרומה לא חשיבא להו, מתוך שאינה נאכלת אלא לכהנים טהורים, [וראה בתוספות כאן].

ואף המוכסין אינם רגילים ליטול מכס ממוליכי תרומה לכהנים, תוספות.

1. א. כלומר, שלא יאסור על עצמו איזה דבר

בשבועה אם לא שהיא תרומה או שהן של בית המלך, כן פירש בתוספות יום טוב על פי המפרש, ודקדק כן מלשון המשנה שלא אמרה "ואין נשבעין, ובית הלל אומרים אף נשבעין", וראה שם; אבל מדברי המאירי נראה, שהנידון הוא על שבועה שהיא של תרומה או שהן של בית המלך; [וראה לשון הר"ן בסוף ד"ה במוכס, שכתב "לישבע שהן תרומה"].

ב. ב"ברכת אברהם" נסתפק, אם זה רק איסור לכתחילה להשבע, אבל אם יישבע לא יהא אסור במה שנשבע עליו [לפירוש התוספות יום טוב שנשבע לאסור על עצמו איזה דבר], או שאפילו אם יישבע יהא אסור במה שנשבע, ראה שם.

2. נתבאר על פי פשוטו, ומה שכתב הר"ן: שאפילו פתח לא ידור אלא לא ידור אלא במה